

NEDEN PLATON'U DÜŞÜNMELİ?

Ölümünden neredeyse 2400 yıl sonra Platon hakkında neden yazmalı? Platon'u şimdiye kadar kavramadık mı?

Hem evet, hem hayır. İnsanlığın yüzyıllar içinde biriktirdiği Platon hakkındaki kolektif bilginin, Platon'un sistematik felsefesi üzerine uzmanlığı içerip içermediği sorusundan daha önemli olan, bizim kuşağın Platon'u anlayıp anlamadığıdır.

İnsanlığın bilgisinin tamamı, aşağıdaki iki yoldan birinden ele alınabilir. Bu bilgi, dünyadaki tüm kütüphanelerin tüm kitaplarındaki entelektüel malzemenin toplamı olarak düşünülebilir; bu metin dağı, zamanın başlangıcından bu yana Platon üzerine ya da başka bir konu hakkında şimdiye kadar söylenmiş her şeyi içerir. Bu anlayışa göre, Platon üzerine yapılan her bilimsel çalışma, Platon'un eserlerini yorumlamak üzere birikmiş katkı yığına ufak bir taş daha ekliyor; bundan yola çıkarak, her katkının giderek daha ufak bir kazanç sağlayacağını ve insanlığın sonunda konuyu bitireceği düşünülebilir.

Öte yandan insan bilgisi, şu anda yaşayan tüm insanların bildiklerinin ve anladıklarının tümü olarak düşünülebilir. Her birimiz çok az bilgi veya anlama ile yaşama başlarız; her birimiz, bir ömürlük hazine ile ölürüz. Bu kavrayışta insan bilgisinin toplamı, her bir neslin doğum ile ölüm arasında kendi adına

kazandıdır. Herhangi bir nesil, daha önceki nesillerin keşfetmiş olduklarını kendi nesline öğretmek bir dereceye kadar eğitimi hızlandırabilir; her nesil, bir dereceye kadar, bazı şeyleri kendi keşfetmek zorundadır. İnsan bilgisinin toplamına dair bu ikinci kavrayışta, Platon üzerine bilimsel bir çalışma, şimdiki nesle, tıpkı daha önceki araştırmacıların kendi nesillerine yaptıkları gibi, insan yaşamı üzerine bir dizi soruyu ve fikri aydınlığa çıkarır. Kimi zaman kişi, uzun süre karanlıkta kalmış soruları aydınlatmayı başarabilir.

Ben bu ikinci kavrayışı tercih ediyorum. Nihayetinde, dünyanın tüm kitapları yaşamın gizini içerse bile bu kitapları kimse okumasa, yaşamın gizine dair mevcut bilginin ne kadarı dünyada yaşıyor olurdu? İnsani bilimler, hem daha önceki nesillerin bildiklerini geri kazanarak, hem de taze sorular ile yeni fikirleri yeri geldiğinde sorarak ve ortaya koyarak, bilgiyi ve anlamayı burada ve şimdide etkinleştirir. Dahası, geçmiş entelektüel kazanımları geri almak, onları kabul etmeyi gerektirmez. Bu kazanımlar, insan yaşamını düzenleyen kavramsal alternatifleri kavramamıza yardım ettikleri için değerli bir varlık, bir mirastır, ama önceki nesillerin fikirlerinin bazılarıyla hemfikir, bazılarını da karşı olabiliriz. Şimdi bir kavrayışa varma tasarımı, neyle aynı görüşte olup olmayacağımıza kendi adımıza karar vermek meselesidir.

Bu kitap, hem daha önceki nesillerin Platon hakkında bildiklerini ve anladıklarını geri alıyor, hem de yeni fikirler sunuyor.

Peki, nasıl olur da Platon'un felsefesi gibi uzun ömürlü bir konuda yeni bir fikir üretilebilir? Eski bilgi kütlelerini günümüz kullanımı için yeniden etkinleştirmek kimi zaman keşif yapmayı da teşvik edebilir. Peki neden?

İnsan bilgisi kaçınılmaz olarak kısımdır; bundan, hem tamamlanmamış hem de yerleşik olduğunu kastediyorum: İnsan bilgisinin birleşik toplamı, her biri belirli bir yer ve zamanda yerleşik olan ve bireysel merakları, kaygıları ve arzuları olan yüz milyarlarca insandan doğar. Biz ise seleflerimizin bildiklerini öğrenirken yalnızca onların başarılarını –aydınlığa kavuşturmaya değer fikirlerini– değil, aynı zamanda onların sınırları-

nı –düzeltilmelerin, gözden geçirmelerin, çıkartmaların veya eklemelerin zorunlu olduğu kavramsal noktaları– keşfederiz. Bizim görüşlerimizin de benzer kusurları olacak; asla başka türlü olurmuş gibi davranmamalıyız.

Benim durumumda, teknolojik tesadüflerle anlam kazanan bazı rastlantısal keşifler, beni, Platon'un felsefe ile politika arasındaki ilişkiye dair görüşünü daha önceki araştırmacıların nasıl yorumladıkları sorusuna götürdü.

Bu rastlantısal keşifler neydi? Dahası, “teknolojik tesadüfler”le neyi kastediyorum?

Yaklaşık on beş yıl önce, MÖ 4. yüzyılda demokratik Atina'da cezalandırma politikası üzerine hazırladığım tezimde çalışırken, Platon'un felsefi söz dağarcığının Atinalı politikacıların konuşmalarında yer aldığını fark ettim. Aristoteles'in söz dağarcığı da oradaydı. Ama bu, olmaması gereken bir şeydi. Hani Platon, Sokrates'in Atinalılar tarafından infazı sonucunda o kadar hayal kırıklığına uğramıştı ki, politika ya sırt çevirmişti? Ve nitekim Aristoteles, vatandaş bile değildi ve onun politik yükümlülüğü, başta özel öğretmeni sıfatıyla Büyük İskender'e olmak üzere, sadece Makedonyalılara karşıydı, değil mi? Her sene öğrencilere, Sokrates'in ölümünün ardından Atina'da felsefe ile politikanın ayrı yollardan ilerlediği anlatılıyor.¹ Öğrenciler, MÖ 4. yüzyılda ideal bir tefekkürün etkinleştiğini; felsefenin, toplumun günlük gereksinimlerini değil de bilgiyi sağlama almaya odaklı, sonu gelmez söyleşilerin yapıldığı huzurlu inzivalarda, pratik gerçekliklerden uzakta, zaman geçirmekle özdeş hale geldiğini öğreniyor. Pe ki, o zaman, bu felsefi söz dağarcığı fragmanlarının politik demecelerde ne işi vardı?

1 İki örnekle yetinelim. Cartledge (2009: 21) Platon hakkında şunu yazmış: “Diğer taraftan, Platon'un pratik dünyevi politikaya ilgisi göreceli olarak daha azdır.” Wallace (1989: 179) ise, “Günümüzde pek az kişi Platon ile Sokrates'in Atina politikasına doğrudan bir etkisi olduğu görüşünü kabul eder. Bu görüşlerinde haklılar,” demiş. Daha eski olan görüş, Jaeger 1986 [1944] ve Laistner (1930: 129-131) tarafından temsil ediliyor. Wallace ise (1989: 175-206), tarihçiler ve kuramcılar tarafından geliştirilmiş olan muhafazakâr ideolojilerin, geç 4. yüzyıl Atina politikasını etkilediğine dair daha yaygın görüşü savunur.